

**СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ СИСТЕМ
ЗЕМЛЕРОБСТВА ТА ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ В
КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ
ДЕРЖАВИ**

Ткаченко М.А.,

доктор с.г. наук, професор, чл.-кор.НААН, директор ННЦ «ІЗ НААН»;
*Національний науковий центр «Інститут землеробства Національної
академії аграрних наук».*

e-mail: i.z.naan.tkachenko@gmail.com

Коломієць Л.П.,

кандидат с.г. наук, старший науковий співробітник, заступник
директора з наукової роботи з питань землеробства та рослинництва;
*Національний науковий центр «Інститут землеробства Національної
академії аграрних наук».*

e-mail: erosia-stop@ukr.net

Пошук та формування національних шляхів управління та мінімізації ризиків продовольчої безпеки визначено самітом ООН із продовольчих систем (2021 р.) одним із ключових завдань аграрного комплексу до 2030 року.

Досягнення цієї мети потребує вирішення численних проблем, пов'язаних із зміною клімату, продовольчою та водною безпекою, деградацією земель та втратою біорізноманіття, військовими конфліктами. Приєднання України до спільної аграрної політики ЄС відкриває нові можливості для країни у формуванні засадничих інституційних основ інноваційного розвитку агропродовольчої сфери та сільських територій,

розробленні та впровадженні інноваційних моделей систем землеробства і землекористування.

Початок воєнних дій після економічного піднесення у 2021 році завадив прогресові зміцнення продовольчої безпеки. Так, частка валової доданої вартості аграрної галузі скоротилася в національній економіці з 10,8 % урожайного 2021 року до 8,2 % у воєнний 2022 рік. Хоча навіть під час активних бойових дій майже третина агропродовольчої продукції експортується та забезпечує більш як половину надходжень валютної виручки держави [1].

За урахування світових трендів формування продовольчої безпеки та керуючись Указом Президента України від 09 жовтня 2023 року № 681/2023 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 09 жовтня 2023 року «Про Стан забезпечення продовольчої безпеки» [2], вітчизняною аграрною наукою розроблено сучасні наукові засади гарантування продовольчої безпеки шляхом ефективного управління землями сільськогосподарського призначення, оптимізації економічних і екологічних складових високопродуктивних систем землеробства і землекористування.

Галузь землеробства є найважливішою ланкою агропромислового виробництва в Україні. Інтегруючись у світове співтовариство, Україні важливо враховувати сучасні тенденції та максимально використовувати наявні земельні ресурси, що дозволить не лише забезпечити продовольчу безпеку держави, а й стати одним із вагомих гравців на світовому аграрному ринку.

За врахування основних положень, які зазначені в Законі України «Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2030 року» [3] виникає нагальна необхідність встановлення сучасних пріоритетів у розвитку систем землекористування та землеробства.

Науковцями ННЦ «ІЗ НААН» обґрунтовано висновок про те, що загострення агроекологічної ситуації і як наслідок підвищення екологічних і економічних ризиків, потребує переходу до адаптивно-ландшафтних систем землеробства, які є наступним етапом ландшафтно-екологічної деталізації і господарсько-економічної адаптації зональних систем землеробства.

Сьогодення вимагає подальшого удосконалення усіх ланок систем землеробства з метою раціонального використання, збереження і підвищення родючості сільськогосподарських угідь. Науковцями розроблені основні принципи побудови сівозмін для ґрунтово-кліматичних зон України за урахування спеціалізації господарств, скориговано структуру посівних площ у зв'язку зі зміною погодних умов та різною інтенсивністю водоспоживання сільськогосподарськими культурами.

Впровадження науково-обґрунтованих сівозмін для господарств різних форм власності дає змогу удосконалити структуру посівних площ з метою більш повного використання біокліматичного потенціалу культур, що забезпечує до 30 % приросту зернових одиниць із 1 га сівозмінної площі з економічним ефектом на рівні – 1200 грн/га.

У землеробстві системи обробітку ґрунту були і залишаються серед головних його ланок. Їх розвиток тісно пов'язаний з економічними змінами в аграрному секторі та характером використання земельних ресурсів, структурою посівних площ, тенденціями щодо зміни клімату, соціально-економічними процесами, сучасною технологічною та технічною політикою, повинні базуватися на використанні агротехнологій з мінімальним, «нульовим» ресурсоощадливим обробітком ґрунту, прямим посівом багатofункціональними техніко-технологічними комплексами.

Сьогодні високопродуктивне землеробство повинно будуватись на засадах максимального залучення в системи удобрення місцевих органічних

відновлюваних ресурсів, які поставляє вітчизняне тваринництво і землеробство.

Для ґрунтозахисного землеробства важливого значення набуває також максимальне застосування побічної продукції рослинництва – соломи, стебел, гички, інших відходів у подрібненому стані та сидерація, які збільшують шпаруватість ґрунту і його водопоглинальну здатність.

Науковцями розроблено та запропоновано до впровадження агровиробникам високопродуктивні ресурсоощадні та інтенсивні технології вирощування польових культур за відновлювального та органічного землеробства. Адаптивна технологія вирощування пшениці м'якої озимої забезпечила врожайність 9,5 т/га зерна 1 класу якості, рентабельність виробництва 125%.

Започатковано дослідження щодо нівелювання ризиків для продовольчої безпеки держави внаслідок збройної агресії російської федерації шляхом розроблення окремих елементів систем землеробства і землекористування на пошкоджених війною землях. Зокрема, розроблено теоретичні засади ефективного використання земель сільськогосподарського призначення, порушених в результаті проведення воєнних дій, та розроблено комплекс практичних заходів шляхом впровадження «Проекту рекультивації агроландшафтів залежно від ступеня та стану порушеності території» [4].

Враховуючи необхідність комплексного вирішення питань формування та удосконалення інноваційних систем землеробства та землекористування з метою ефективного протистояння виявленим загрозам і стабілізації ситуації у сфері забезпечення продовольчої та екологічної безпеки держави необхідно розширити та поглибити наукоємність досліджень з визначення агроекономічної та виробничої ефективності сучасних систем землеробства за впровадження заходів з організації території в системах землекористування, визначити дольову участь поєднання

агротехнологічних та землевпорядних заходів у формуванні врожайності сільськогосподарських культур.

Існує нагальна необхідність впровадження наукових розробок із застосування комплексу взаємопов'язаних організаційно-господарських заходів, агротехнологічних, меліоративних та землевпорядних управлінських рішень, направлених на ефективне використання земельних ресурсів, отримання максимуму продуктивності сільськогосподарських культур, збереження і відновлення родючості ґрунтів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вплив збройної агресії та воєнних дій на сучасний стан ґрунтового покриву, оцінка шкоди та збитків, заходи з відновлення: наук. доп./Балюк С.А., Кучер А.В., Солоха М.О., Соловей В.Б., Смірнова К.Б., Момот Г.Ф., Левін А.Я. – Харків:ФОП Бровін О.В., 2022. – 102 с.

2. Указ Президента України Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 09 жовтня 2023 року № 681/2023. «Про Стан забезпечення продовольчої безпеки». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/681/2023#Text>

3. Закон України «Про основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2030 року» від 28 лютого 2019 року № 2697-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text>

4. Методичні рекомендації щодо відновлення земель сільськогосподарського призначення порушених внаслідок воєнних дій. /Камінський В. Ф., Ткаченко М. А., Коломієць Л.П. та інші. Київ: ННЦ «ІАЕ», 2023. – 84 с. https://zemlerobstvo.com/wp-content/uploads/2024/03/verstka_hab.pdf.

**МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
«ПІСЛЯВОЄННЕ ВІДНОВЛЕННЯ ҐРУНТОВИХ І РОСЛИННИХ
РЕСУРСІВ ТА ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА КРАЇНИ»**

м. Київ, 20–21 червня 2024 року

МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
«ПІСЛЯВОЄННЕ ВІДНОВЛЕННЯ ҐРУНТОВИХ І РОСЛИННИХ РЕСУРСІВ
ТА ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА КРАЇНИ» (м. Київ, 20–21 червня 2024 року)
НУБІП України, 2024. 222 с.

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ

–Тонха О.Л., проректор з науково-педагогічної роботи, голова організаційного комітету;

–Літвінов Д.В., директор НДІ рослинництва та ґрунтознавства, професор кафедри агрохімії та якості продукції рослинництва ім. О.І. Душечкіна, співголова організаційного комітету;

–Ткаченко М.А., директор ННЦ «Інститут землеробства НААН» (за згодою);

– Паламарчук Р.П., в.о. директора Державної установи «Інститут охорони ґрунтів України» (за згодою);

–Корнієнко В.І., директор УЛЯБП АПК НУБіП України

–Kashtanova Olena, Prof. Anhalt University of Applied Sciences, Germany (за згодою);

–Kutcher Randy, Prof. Saskatchewan University (за згодою);

–Jean Jong, Prof. Swedish University of Agricultural Sciences (за згодою);

–Ghaley Bhim, PhD. Prof Copenhagen University (за згодою);

–Sahar Azarkamand PhD. Researcher UNESCO Chair in Life Cycle and Climate Change (за згодою);

–Гаврилюк О.С., заступник декана агробіологічного факультету, доцент кафедри садівництва ім. проф. В.Л. Симиренка, секретар оргкомітету.

Члени організаційного комітету:

– Бикін А.В., завідувач кафедри агрохімії та якості продукції рослинництва ім. О.І. Душечкіна;

– Забалуєв В.О., завідувач кафедри ґрунтознавства та охорони ґрунтів ім. проф. М.К. Шикули;

– Завгородній В.М., заступник декана агробіологічного факультету, доцент кафедри технології зберігання, переробки і стандартизації продукції рослинництва ім. проф. Б.В. Лесика;

- Каленська С.М., завідувач кафедри рослинництва
- Коваленко В.П., декан агробіологічного факультету, професор кафедри рослинництва;
- Мазур Б.М., завідувач кафедри садівництва ім. проф. В. Л. Симиренка, кандидат сільськогосподарських наук, доцент;
- Макарчук О.С., завідувач кафедри генетики, селекції і насінництва ім. проф. М. О. Зеленського;
- Подпрятів Г.І., завідувач кафедри технології зберігання, переробки і стандартизації продукції рослинництва ім. проф. Б. В. Лесика;
- Танчик С.П., завідувач кафедри землеробства та гербології;
- Федосій І.О., завідувач кафедри овочівництва і закритого ґрунту;

Редактори випуску:

- **Літвінов Д.В.**, директор НДІ рослинництва та ґрунтознавства, професор кафедри агрохімії та якості продукції рослинництва ім. О.І. Душечкіна, співголова організаційного комітету;
- **Гаврилюк О.С.**, заступник декана агробіологічного факультету, доцент кафедри садівництва ім. проф. В.Л. Симиренка, секретар оргкомітету.